

Dak Gi Werruok

Randolf Dun
Olokre Oktoba 2023

Kendo kod Keny

Dak

Nyasaye nochueyo dhano kendo nomiyogi gik ma ne gidwaro e ringruok kuom ketogi e puoth Eden. Bang'e, nolososiep .¹ Nikech "ne ok ber ne dhano bedo kende" (Chakruok 2:18). Ruoth Nyasaye nolososiep dhako gi ng'ut ma ne okawo kuom dichuo, kendo notere ir dichuo. Ng'atno nowacho niya, "Ma koro en chogo mar choke, kendo ring'o mar ring'o, ibiro luongo ni dhako, Nikech ne owuok kuom Dichuo."

Adam ne omiye siep "ng'ato biro weyo wuon mare kod min mare kendo omako, odonjore kanyachiel, gi chiege kendo gibiro bedo ringruok achiel (keny). Keny en singruok mar achiel, kendo yie ma ng'ato ka ng'ato keto en owuon e bath ng'ato ka ng'ato manyo gima ber ne nyawadgi.

"Nikech mano, dichuo biro weyo wuon gi min mare, kendo obiro riwre gi chiege, kendo gibiro bedo ringruok achiel." (Chakruok 2:22-25)

Kendo e kind Jo-Hibrania, mana kaka e kind Jo-Wuokchieng' mang'eny, ne en winjruok ma chik oyiego moloyo gik ma ne otimore Nikech hera kata ng'wono (Kaka kenya ne en ketho kenya e yor chik (Diksonari mar Muma ma Ne Oting'o Piche mag Nelson).

Jo-Yahudi, bang' bedo e jela, ne dwarore ni ogol mon ma jopiny machielo ma ne gikendore ma opogore gi chik. (Ezra 10:11-19) (Oboke mar Tich Weche mag Muma)

"Ka okawo dhako machielo [kaka chiege], ok onyal dwoko piny ne [chiege machielo] chiamo, lewni, kata ratiro mare mar kenya. "Ka ok otimne gik adek gi, to dhakono onego odhi oko ma onge gimoro, ma ok ochul pesa. (Wuok 21:10-11)

"Nikech ne (Tamar) oneno ni Shela osedongo, kendo pok omiye kaka dhako, ka Juda nene oneno, ne oparo ni en dhako ma jawuoro, Nikech ne oumo wang'e. ... "Ne omiye ich kuome, bang'e ne ochung' kendo owuok, kendo nogolo lewni ma ne oumo wiye, norwako lewni mag bedo chi liel." (Chakruok 38:14-16; 18-19) Jakobo ne paro ni en dhako ma jawuoro, dhako ma jawuoro, to ok en chiege.

"Tumo adhura mar Ruoth Nyasaye gi pi wang', gi ywak kod ywak Nikech ok ong'iyo chiwo kendo ok oyie gi ng'uono kuom lweti. To iwacho ni, 'Ang'o momiyo ok otimo kamano?' Nikech Ruoth Nyasaye ne en janeno e kind in kod chiegi ma ne in-go e kinde ma ne pod in nyathi, ma ne in-go ma onge yie, kata obedo ni en chiegi ma ne iketo osiepni kendo ma ne iketo osiepni.² (Mal 2:13-15) Oketho singruok mare gi chiege.

Ka kinde ne dhi nyime ka pod ni e bwo singruok .²Nyasaye nolososiep kokalo kuom Musagik mopogore opogore ne nitie e kind wuoro kaka jatend ot kod teko/loch ma ne en-go e wi chiege kod nyithinde.

- a. Ka dhako okendo, oweyo loch mar wuon mare.
- b. Dichuo ne nigi teko chuth kuom chiege - Chik mar dichuo.
- c. Tiyo gi tudruok mar nindruok e kind joma ok okendo en tim mar terruok.
- d. Dichuo nyalo oro (keto) chiege oko ma onge oboke mar kenya ma ok otimo ting' mare mar kenya.

---

¹5828 (kony romo – KJV; jaoda – YLT)

^aParo ma ni e braket, ei braket gin jondiko.

²2) singruok - chik mar Nyasaye ma nigi ranyisi kata singruok. (Lekson mar dho Grik mar Thayer kod dhok mar dho Hibrania mar Briggs)

- e. Dichuo nyalo ketho kend gi chiege kuom miye “oboke mar ketho kend”.
- f. Oboke mar kenya ketho singruok mar kend, omiyo ok gin kend kendo.
- g. Chiege nigi ratiro matin kata ka en gi ratiro moro amora – ok onyal ketho kend gi chwore.
- h. Chiege ma oweyo kend ma onge oboke mar kenya pod okendo e yor chik
- i. Chiege ma oketho kend nyalo kendo ma ok en dhako ma timo akwede .
- j. Kendo itieko ka dichwo otho kendo otieko chik mar dichuo .
- k. Mon ma chi liel nigi thuolo mar donjo e singruok manyien mar kenya.

Gimomiyo ne okendo³

- Paulo e 1 Jokorintho 7 wuoyo kuom joma pok okendo e ndiko mar 1 "En gimaber ni ng'ato kik omak .⁴dhako" kendo e ndiko mar 2 “To nikech tem mar tim ma ok owinjore, dichuo ka dichuo onego obed gi chiege owuon, kendo dhako ka dhako onego obed gi chwore owuon” (RSV).
- “Kaluwore gi chandruok ma sani, ber ka ng'ato odong' kaka en, bende utweyo .⁵ne chiege? Okidwar bedo thuolo.
- Be in thuolo⁶(owuok e ASV, KJV) [ok en kendo e chal mar kenya] kuom chiege? Ok onego imany chiegi. To ka ukendo, ok utimo richo, kendo ka dhako ma osesingore okendo, ok utimo richo” (1 Jo-Korinto 7:26-28a).
- “Kata kamano, mondo kik tim anjao, ng'ato ka ng'ato mondo obed gi chiege owuon, kendo dhako ka dhako obed gi chwore owuon (1 Kor. 7:1-2 KJV).
- “Ne joma pok okendo 6 kod mon ma chi liel .⁷Awacho ni en gimaber mondo gibed joma ok okendo kaka an. To ka ok ginyal geng'ore (e wi gombogi mag nindruok), owinjore gikendore. Nimar ber mondo ng'ato okendo moloyo bedo gi gombo mapek” (1 Jokorintho 7:8-9).
- “Wek kenya obed gi luor e kind ji duto, kendo otanda mar kenya obed maongee ng'ol, nikech Nyasaye biro ng'ado bura ne joma timo timbe mag anjao (joma timo anjao - NASU) kod joma timo anjao”⁸ (Jo-Hibrania 13:4-5).
  - Nyasaye kuom loso gik moko e chenro mar chuech, nowacho ni ok ber ka dhano bedo kende kendo ni odwaro osiep mowinjore, ng'at ma nyalo konye, ma en chiege. Omiyo, ne oketo dichuo kod dhako kanyachiel kuom winjruok mar singruok ma waluongo ni kenya mondo ochop gombo mag ringruokgi mag bedo osiepe kod gombo mag nindruok. Omiyo kenya en gima nigi luor kendo ok en richo.
  - En richo ng'ato luwo gombo mare mar nindruok e oko mar kend kuom timo tudruok mag nindruok (tim anjao) mar kit gimoro amora.
  - Onge chik ma dwaro ni ng'ato okend ka ng'ato nyalo geng'o gombo mag nindruok; ranyisi, Paulo.
  - Joma pok okendo, joma oketho kend kod joma otho nigi gombo mag nindruok. Gimiyogi paro ni mondo gikendore ka ok ginyal geng'o gombogi mag nindruok.

Singruok mar Keny 2

Malaki nowacho ni en chiegi kuom singruok” (2:14).

³ Okendo, gä-mos (ma gin chwo kata mon); Joma ok okendo --ok - ä'

⁴<2Zepa> Haptestai – tudruok mar nindruok, dak kanyachiel, (Thayer) kendo – NIV, ISV; ng'ato keto ng'ato gi –Strong)

⁵Otwe, otwe – otwe, otwe, [kaka, kuom winjruok mar singruok mar kenya –rd]

⁶<2Zepa> Lusin – ng'at ma oketho kend mar Thayer; ne ogol ASV, KJV

⁷Ok okendo(ä'gämos) (manyiso ni, pok okendo kata oketho kend) kod mon ma chi liel nenore ni gin duto - ng'ato ang'ata maduong' ma onge chiege kata chwore.

⁸Timbe ma ok owinjore mag nindruok kod tim ma ok owinjore ok gin weche ma chalre [tim ma ok owinjore mag nindruok, .piche mag ich wang'– tim ma ok owinjore; tim mahundu, lamo tipo ma ok ler; tim ma ok ler; tim anjao; tudruok moro amora mar nindruok ma ok owinjore] [timo akwede, moichos – Ketho singruok kuom [tudo mar nindruok gi ng'at ma ok en jaoda kata yore mamoko; eg, ok chopo ting' mag kenya.

- Chikruok en winjuok ma ochung'ne yie kod geno kuom ng'ato ka ng'ato kendo miyo ng'ato luor. Timbe ma dhi ataro gi chike mag singruokno ketho singruokno kuom ketho yie kod yie ma ji nigo.
- Nyasaye nodonjo e singruok mang'eny gi dhano ma ne dwaro ni dhano obed motegno kuome [ok lamo nyiseche mamoko]. Ne giketho singruokgi gi En kinde duto, to kinde duto ne oweyo negi richogi ka giloko chunyi kendo gidwogo ire – ne gitimo u-turn e ngimagi.
- Nyasaye osin gi richo mar ketho kend, ketho singruok, ma en tim mar terruok.
- Saa moro amora ma ng'ato oketho kata ketho achiel kuom singruok mage en richo. Omiyo, ketho singruok mar keny en richo.

Nitie weche apar gi abiro ma wuoyo kuom terruok e bug Yeremia, Hose kod Ezekiel ma apar gi ang'wen kuomgi wuoyo kuom Israel kod Juda ma ne oketho singruokgi gi Nyasaye e ngima mar roho. Tiyo gi terruok en ketho singruok ma nyalo bedo ni en gima wuok kuom nindruok gi ng'at ma ok en jaoda e ngima mar ringruok. ketho singruok mar keny. Omiyo, singruok kethore kuom timo akwede.

Chik mar dichuo

- “Be ok ung'eyo, owete, nikech awuoyo gi joma ong'eyo Chik, ni Chik nyalo keto ng'ato e wi ng'ato mana ka pod en mangima? kuom chwore” (Jo-Rumi 7:1, 2).
- NASB somo ni -- "-- ogol oko mar chik mamulo dichuo." Kaka ng'ato nyalo ng'eyo, ndiko mar dho Grik wacho ni -- "-- kowuok e chik mar dichuo/dichuo." Kendo, ng'ato fwenyo kaka teko kod loch ma chuth ne omi dichuo e wi dhako kuom chike kod timbe ma kamago. Ne en chik ma, kuom wacho adier, ne hero dichuo moloyo dhako. Mago ne gin gik ma ne ok owinjore ma ne nenore kinde mang'eny e kit oganda machon, ma ne ok ng'eny ahinya. Omiyo, “chik mar dichuo”no ne oyiene chwo mondo obed gi teko kendo obed gi “ruoth” e chiegni weche duto mag winjuok mar keny.

“En gima duong' ne wan mondo wang'e gima Paulo dwaro keto e ndiko ni. Paulo ok “keto chik” kuom keny, keny, kod keny kendo; to, onyiso, ne ji ma ong'eyo maber timbegi mag chik, ni e bwo chik ma ne nitie, dichuo ne nigi kit “chiege ma ne ni e bwo chik.” ne otweye, kendo ne ok onyal timone owuon mondo ogole e yo ma chik kata ma ji oyiego Kapo ni chwore ne ok dwar gonye, to yo kende ma ne onyalo timogo chik ne en rito thone.”⁹

- Chik mag Jo-Rumi kata mag Jo-Yahudi ok ti e kindegi. Kata kamano, pod en richo ketho singruok. Singruok mag keny moketho nyalo duokre kuom loko chuny kod weyo ne ji kethogi.

Ketho kend kata keto kend

- “To in jadolo -- 8 iseloko yo kendo isemiyo ji mang'eny otho kuom puonj mari, iseturo singruok gi Ja-Lawi,” Ruoth Maduong' Mogik owacho. -- 11 Juda osekeho yie¹⁰ gimoro ma lich osetimre e piny Israel kod e Yerusalem: Juda osekeho kar maler ma Ruoth Nyasaye ohero, kuom kendo nyar nyasaye ma oko .¹¹-- 13 Gimachiolo ma itimo: Ipong'o adhura mar Ruoth Nyasaye gi pi wang'. Iywak kendo iywak nikech ok oketo pachne kendo kuom chiwo magi kata ka ok oyie gi mor kowuok e lweteni. 14 Ipenjo ni, “Ang'o momiyo?” En nikech Ruoth Nyasaye ema timo kaka janeno e kindi gi chiegi

⁹ PARO kuom Al Maksi Namba mar 106

¹⁰ Yie ma okethore, [osebedo joma onge yie – RS, RS; ne otimo gik moko e yo ma ok owinjore –Bad– onge yie, timo gik moko e yo ma ok ong'ere, ketho mwandu, timo gik moko gi rieko, ok oyie (Thayer); ne otimo gik moko e yo ma ok owinjore, e yo ma riambo e winjuok mar keny, e weche mag mwandu kata ratiro, e singruok, e weche kod e timne ji duto. (Dreva-Briggs)

¹¹ Kendo nyithind nyiri mag nyiseche mag pinje mamoko ne dhi ataro gi singruok ma ne gitimo gi Nyasaye omiyo ne en tim mar terruok mar roho (ketho singruok gi Nyasaye).

ma ne in-go e kinde ma ne pod in nyathi, nikech iseketho yie 10 (ne otimo gik ma ok owinjore – YLT) kode, kata obedo ni en jaoda, chiegni singruok mar kenya.¹²(Malaki 2:8, 11, 13-14, 16).

- Malaki okwongo wuoyo kuom ketho singruok ma ne oketo e kind Nyasaye kod Israel ma ne oluongo ni gima lich. Singruokno ne okethore nikech chwo mag Israel ne okendo mon ma jopiny mamoko ma ne lamo tipo ma Nyasaye otamre ahinya kuom singruokgi gi Israel.
- Bang'e, nondiko kuom chwo ma ne ok chopo ting'gi e bwo singruok mar kenya kuom oro chiege.¹³Nenore ni nooro nyakono ma ok omiye oboke mar kenya kaka Malaki notiyo kod wach mar dho Hibrania mar Shalach (oor) kar .*kriyithuwth*(oboke markeny). Omiyo, okawe kaka ng'at ma otimone rieke kuom ok oweyo gimoro amora ma nyalo konye e ringruok kata pong'o gombo mare mag nindruok kuom bedo ma ok onyal kendo e yor chik. Ndiko mar 16 wacho ni osin kode kendo oumo timne mager kod timne ma ok kare. Kuom mano, ne omiye teko mar dak kanyachiel (dak) gi dichuo ma ne ok okendore kendo kuom mano ne oketho singruok mar kenya mare gi chwore mane oore mondo obed gi chiemo, lewni kod ot kata ka ne ok odonjore e weche mag nindruok ma ne dhi bedo gi kiawa.
- “Usewinjo ni ne owachi (wach ma nyiso puonj mar japuonj moloyo ndiko), ‘Ok onego itim akwede (*ng'injo* – “nyiso ng'at “ma otimo tudruok ma ok owinjore gi jaoda kata jaoda machielo”).’ To awachonu niya, ng'ato ang'ata ma ng'iyo dhako gi gombo (gombo kata gombo mar nindruok) kuome, osebedo ka otimo akwede (e-moicheusen) e chunye.” (Mat. 5:27-8 ISV) Timbe ariyogo duto gin tim mar bedo ma ok owinjore gi singruok mare mar kenya.
- Ng'ato ang'ata ma biro weyo (*maonge*)¹⁷ chiege (ma ja adier), mondo omiye oboke mar kenya .(Apoluseon- - oboke ma nyiso ni ne ok en ng'at ma ok oyie): To an awachonu niya, ng'at ma weyo (apolúoon - maonge oboke mar kenya) chiege, mak mana nikech tim mar terruok (porneías-nindruok ma ok owinjore), miyo (kete e chal mar dak) timo terruok gi chwore ma ok en mar nindruok gi chwore mamoko. pod en gi dhako). (Mat. 5, 31-32)
- Yesu nyiso matek e Mat. 5:32 kod Mat. 19:9 ni chwo ne weyo mon gi nikech gik mamoko ma ok gin .*moicheuse*, (tudruok mar nindruok gi ng'at machielo ma ok en chwogi)mana nikech chunygi matek, nikech gik mathoth mag ringruok. To mondo gium timgi mar ringruok kod paro ma ne tek mar moro ji, ne ok gimiye oboke mar kenya (ka onge oboke nyiso ni ok en ng'at ma ng'won kata ni en dhako ma timo akwede) ma ne omiyo dhakono kod chwore manyienno otimo akwede (nimar ne pod okendo chwo ma ne ok omiye oboke mar kenya). Miyo no ne “oket oko” mana ma ok oketho kend. E kindeno e historia mar Jo-Yahudi, Torah ne ok oyie ni dhako nigi ratiro mar chako kenya. Omiyo, mon mag kinde marachni ne oweyo e limbo mar chik, tiende en ni ok gin oko mar ot kod ot, to ne ok gin thuolo mar kendo dichuo machielo nikech ne pod en e winjruok mar kenya mar chik.¹⁵
- Ka ng'ato oketo chiege ma timo anjao ma onge oboke mar kenya, ok nyal “miyo” obed dhako ma timo anjao nikech osebedo dhako ma timo anjao kaka ne oketho singruok mar kenya kuom nindruok gi ng'at ma ok en chwore.
- Ng'ato timo gik moko e yo ma ok owinjore 10 kuom keto chiege ma nigi yie maonge oboke mar kenya ma oweyo chiege ma onge chiemo kata ot kendo ma ok onyal kendo e chik ma miyo otimo akwede kuom dak gi ji nikech pod okendo.
- Nitie weche ariyo ma iloko ni “oro kata keto” chiege ma nigi kata ma onge oboke mar kenya.¹⁴ Ka ne onge oboke mar kenya, chiege ma ne ooro oko ne pod okendo kendo ne onge gimoro ma ne omiye e kenya kaka chiemo, lewni, ot kata ratiro mar kenya. Yore ma ne otiyogo mar dak ne gin mana timo timbe mag anjao kata dak gi ji ariyogo duto okawe kaka tim anjao. Dichuo notimo

---

¹² Shalak (e dho Hibrania #7971 lokore ni kenya – oro kend - oro oko - oweyo, oweyo odhi, oweyo (ma nigi teko). Kata kamano, wach mar dho Hibrania ma nyiso kenya (Brown, Driver, Biggs). Ng'ato nyalo oro chiege maonge oboke mar kenya, ka otimo gik ma ok owinjore, Malaki.

¹³ “Ka okawo dhako machielo mondo obed mare owuon, ok onyal geng'o dhako mokwongo chiemo mare, lewni mare, kata ratiro mare mar kenya” Wuok 21:10-11).

¹⁴Nying' ma dho Hibrania kod dho Grik ma nyiso ng'at ma onge oboke mar kenya en shalach (OT# 7971) kod apoluo (OT# 630) ma tiende en oro kata keto oko.

akwede kuom ketho singruok mar keny ma ne otimo gi chiege ma ne en ja adier. Mond ma ne ni e kinde mag Singruok Manyien ne onge gi ratiro e chik mar chako tim ma kamano kata obedo ni ne ginyalo weyo chwogi.

➤ Bende nitie weche ariyo achiel mar dho Hibrania to machielo mar dho Grik ma tiende en oboke mar keny.¹⁵Ka ne en gi oboke mar keny, dhako ma ne okethore ne nigi thuolo e chik mar kendo ng'at machielo nikech ne ok okendo kendo gi chwore machon.

- “To Jo-Farisai nobiro ire kendo gitimo penjo ni, ‘Be en gima chik ng’ato nyalo ketho kend gi chiege nikech gimoro amora?’ -- Ne owachonegi niya, ‘Nikech chunyu tek, Musa ne oyieneu mondo uket kend gi mon-gi, to chakruok ne ok en kamano, to an awachonu ni, ng’ato ang’ata ma ketho kend gi chiege, mak mana nikech ne otimo rieko mar terruok.¹⁶kendo okendo ng’at machielo, to otimo akwede’” (Mathayo 19:3; 8, 9 - 10).
- “Ng’at ma oketho kend¹⁷ gi chiege kendo okendo chiege machielo .¹⁷otimo akwede kuome, kendo ka oketho kend 17 gi chwore .¹⁸kendo ka okendo ng’at machielo, to otimo akwede” (Marko 10:11-12).
- “Ng’ato ang’ata ma ketho kend gi chiege kendo okendo chiege machielo, timo akwede, to ng’at ma okendo dhako ma okendo 17 gi chwore, timo akwede” (Luka 16:18 - ESV).
- “Kata ok ung’eyo, owete, nikech awuoyo gi joma ong’eyo chik ni chik omako [keny ne en winjruok ma chik] kuom ng’ato mana ka pod en mangima?Kaluwore gi mano, ibiro luongo ni dhako ma timo akwede ka odak gi dichuo machielo ka chwore pod ngima. To ka chwore otho, to en thuolo mar chikno, .¹⁹kendo ka okendo dichuo machielo, ok en dhako ma timo akwede.” (Jo-Rumi 7:1-3).
  - Tem ma ne jopuonjre mag dini temo timo ne en mondo omi Yesu oyier e kind puonj ariyo; a) ketho kend (keto oko) nikech gimo amora ma ng’ato oyiero, b) kwedo keny nikech gimo amora. To ok gin mana yore ma ne nyalo konyogi omiyo Yesu noparonegi ni e keny ne gin e achiel kaka achiel. E duoko mar Musa ma ne oyienegi mondo omigi oboke mar keny, Yesu wacho ni ne en chunygi matek, ma ne gitimo gi rieko. Ka pod ne okendore kaka onge oboke kata oboke mar keny, dichuono noorogi ma ok omiye chiemo, lewni, ot kata ratiro mare mar keny kaka chik mar Wuok 21:10-11 dwaro. Timbene mag rieko ne omiye bedo gi chandruok ma nomiyo otimo tim mar mahundu kata dak gi ji mamoko mondo odagi. Kuom mano, Nyasaye ne oyiene Musa mondo ogol chik, ogol chik, oyiene kata dwaro ni ondiki oboke mar keny sama oweyo chiege.

Ok okendo

- Ne joma pok okendo kod mon ma chi liel, awacho ni en gimaber mondo gibed ma ok okendo kaka an. To ka ok ginyal geng’ore, owinjore gikendore. Nikech ber mondo ng’ato okendo moloyo bedo gi gombo mapek. (1 Jokorintho 7:8-9)
- “Koro kuom weche ma ne indiko: En gimaber ni ng’ato kik okend (mulo KJV).²⁰ To nikech nitie timbe ma ok beyo mang’eny ahinya, dichuo ka dichuo onego obed gi chiege owuon, to dhako ka dhako onego obed gi chwore owuon. Dichuo onego otim ting’ mare mar keny 14 ne chiege, kendo kamano bende, chiege onego otim ne chwore. Ng’ut chiege ok en mare kende, to bende en mare chwore. E yo machal kamano, ringre dichuo ok en mare kende, to bende en mare chiege. Okidwar

---

¹⁵<2Zepa> Nying’ ma dho Hibrania kod dho Grik ma nyiso keny ka nigi oboke mar keny en keriythuwth (Dho Hibrania – OT#3748 mar Strong) kod weyo din (NT mar dho Grik mar Strong # 647).

¹⁶ Joma ne odonjo e tim mar nindruok gi chwo kata mon mar ng’at machielo ne onego onegi Jo-Lawi 20:10 .

¹⁷Mano nenore ni nyiso ni ng’ato ketho kend mondo okend ng’at ma morne .

¹⁸Mon ma Jo-Grik kod Jo-Rumi ne nyalo weyo chwogi to ok kamano ne Jo-Yahudi, (Vines)

¹⁹Chik - chik mar Musa kod nyalo bedo chik mar piny Rumi

²⁰Mulo - tudruok mag nindruok- ESV; (Haptoo e dho Grik – mulo ng’ato gi)

ng'ato ka ng'ato kuom ng'ato ka ng'ato mak mana ka un duto uyie kendo kuom thuolo moro, mondo ubed gi thuolo mar lamo. Kae, ubed kanyachiel kendo mondo Satan kik temnu nikech ok unyal geng'ori. Awacho wachni kaka ng'at ma ng'ado bura, to ok kaka chik. Agombo ni ji duto obed kaka an. To ng'ato ka ng'ato nigi mich mare owuon ma Nyasaye omiye; ng'ato nigi mich ma kamano, to machielo nigi michno" (1 Jokorintho 7:1-7).

- Kuong'ruok mar timo tije mag singruok mar kenya nenore ni ok pong' gombo mag nindruok. Bende ok onyal geng'o ting' mare mamoko mag kenya (chiemo, lewni, ot kod osiep machiegni) ma ok oketho singruok mar kenya.

Mon ma chi liel

- Ne joma pok okendo kod mon ma chi liel, awacho ni en gimaber mondo gibed ma ok okendo kaka an. To ka ok ginyal geng'ore, owinjore gikendore. Nikech ber mondo ng'ato okendo moloyo bedo gi gombo mapek. ... Chiege otwe gi chwore nyaka chieng' ma chwore pod ngima. To ka chwore otho, en thuolo mar kendo ng'at ma odwaro, mana kuom Ruoth. Kata kamano, e paro mara, en gi mor moloyo ka odong' kaka en. Kendo aparo ni an bende an gi Roho mar Nyasaye. (1 Kor 7:8-9; 39-40)
  - Jokristo ma chwogi ma chwogi otho nyaka kend Jokristo mamoko mondo okonygi dak e ngima makare ma moro Nyasaye.

Jogo ma opogore

- "Ne joma okendo [e Kristo], amiyogi chikni (ok an, to Ruoth): chi ok onego oket dhako .²¹kuom chwore, kendo chwore ok onego oketh kend .²²chiege" (1 Jokorintho 7:10-11).
  - Mon ne ok nyal ketho kend, to en kaachiel gi chwore ne ginyalo wuok kata weyo kend. Ka wuokno ne otimore, mon kod chwo ma Jokristo ne onego odong' ma ok okendo kata mondo gibed gi winjruok.

Jahera ma ok oyie

- "Ne jomamoko, awacho (an, to ok Ruoth) ni, ka owadwa moro nigi chiege ma ok oyie, to chiege oyie dak kode, ok onego oketh kend .²³en. Ka dhako nigi chwore ma ok oyie, to chwore oyie dak kode, ok onego oket kend gi chwore" (1 Jo-Korinto 7:12-13).

Okendo

- "Koro kuom mon ma oseket kend, onge chik ma an-go kowuok kuom Ruoth, to amiyo paro mara kaka ng'at ma nyalo geno kuom ng'uono mar Ruoth. Aparo ni nikech masira ma sani nitie, ber ka ng'ato odong' kaka en.²⁴ne chiege? Okidwar bedo thuolo.²⁵Be in thuolo²⁶kuom chiege²⁷? Ok onego imany chiegi. To ka ukendo, ok utimo richo, kendo ka dhako ma osesingore (e singruok mar kenya to pok okendo) okendo, ok utimo richo. Kata kamano, joma kendo biro bedo gi pek mag piny, kendo ne abiro weyo mano. Mae e gima adwaro wacho, owete: kinde ma oket osebedo matin ahinya. Chakre sani, joma nigi mon mondo odagi kaka joma onge, joma ywak kaka joma ok ywak, joma mor kaka joma ok mor, joma nyieo kaka joma onge mwandu, joma tiyo gi piny kaka joma onge gimoro ma gitimo. Nikech kit pinyni ma sani nitie biro rumo." (1 Jokorintho 7:25-31)

Wach mar kend: E kit oganda Jo-Yahudi, ng'ato itimo kenya bang' ka jalo osemiyo nyako kata joode oboke mar kenya ma nyiso ni nonyalo chiwo gik ma ne dwarore. Ne oloso yierruok mar kenya, koro ne okawogi kaka

---

²¹ 5563 - weyo, wuok, weyo, weyo.

²² 863 - dwaro dhi kata wuok: oro YLT

²³863 -oro oko; ok en wach mar dho Grik ma nyiso kenya .

²⁴E bwo winjruok mar singruok - okendo

²⁵Mondo ogol oko, ogol oko, ogol oko, oketho kend - Thayer (kenya - rd)

²⁶LUsin – ma oseket kend [[ok otwe kendo gi singruok mar kenya] .

²⁷Bedo thuolo kuom chiege – chiege ma chi liel kata ma oketho kend [ng'at ma pok okendo onge gi chiege].

chwo gi chiege to ne ok gidak kanyachiel. Dichuo chako loso kama gibiro dak. Ka osetieko odhi okel chiege e nyasi mar kenya bang'e gidak kanyachiel.

➤ Inyalo geng'o parruok e kinde mabiro, ka ok ikendo.

- “Adwaro ni ubed maongee parruok. Ng'at ma ok okendo paro kuom weche mag Ruoth, kaka onego omi Ruoth mor. To ng'at ma okendo paro kuom gik mag pinyini, kaka onyalo moro chiege, kendo gik ma odwaro opogore opogore. kuom gik mag piny, kaka onego omi chwore mor, ka ng'ato paro ni ok otimo maber ne ng'at ma osekendore, ka gombone gin matek, kendo nyaka obed kamano, mondo otim kaka odwaro: mondo gikendre—ok en richo To ng'at ma ochung' motegno e chunye, to bedo e bwo gombo mare, to ok en gi gombo mare. kaka ng'at ma osingo, obiro timo maber.
  - Gima duong' en ni e bwo gik moko hera kod paro kuom joodgi medo tem mar yie gi pek mag ng'anjo moloyo bedo jo adier e winjuokgi gi Nyasaye. To gombo mag nindruok nyalo bedo maduong' moloyo ka en kamano, ok en richo mondo ng'ato okendo.

Machuok

Matayo

Yesu nodwoko ni ketho singruok mar kenya kuom ok chopo ting' ma ne giketo e singruokno kendo kuom chiwo oboke mar kenya en richo mak mana ka chwo kata mon oketho singruok mar kenya kuom bedo ma ok owinjore e weche mag nindruok. Ka ng'ato oweyo jaoda kata jaoda ma nigi yie maonge oboke mar kenya, mano en richo nikech singruok mar kenya oseketore kata kamano pod osekendore e yor chik.

Jo-Farisai ma ni e Matayo 19 ne temo mako kata temo Yesu mondo oyier e kind puonj ariyo, (weyo kata ketho chiege nikech gimo amora kata kwedo ketho kend, keto chiege, nikech gimoro amora). Yesu nowacho ni e chakruok, kendo pod otiyo nyaka sani, dichuo kod dhako ne gin kendo gin kanyachiel kuom singruok mondo gibed ringruok achiel kendo ni winjuokno ne nitie kendo ne ochan mondo odhi nyime nyaka e tho. To dhano nigi nyalo mar timo richo kendo otimo kamano kuom ketho winjuok mare mar kenya kuom wiye kata oro dhakono. Nikech tim mar rieko ma ne ng'ato timo kuom ok miyo chiege ma ne onge ng'at ma nyalo geng'e oboke mar kenya, Nyasaye ne oyie gi oboke mar kenya kaka ng'at ma nyiso ni kenya oseket. Bang'e, dhako ne nyalo kendo e yor chik ma ok okawe kaka dhako ma timo akwede nikech singruok mar kenya ne okethore kuom ketho kend.

Omiyo, ne ok odak e ot, ne ok odak e tim mar terruok, to ne okendo. Ka ne onge oboke mar kenya, ne onyalo mana dak kanyachiel, to ne ok onyalo kendo e yor chik. Kaka oboke mar kenya oyie gi chik ni kenyno okethore. Ok gin kendo e winjuok mar kenya, omiyo gin thuolo kata bedo thuolo kuom jaoda kata jaoda. Oboke mar kenya ok nyis richo mar ketho kend gi jaoda ma nigi yie (ma bende ondik e Marko 10 kod Luka 16). Richo mar ketho kend inyalo we mana kaka richo mar terruok kata richo moro amora. E Sura mar 5 Yesu lero ni en ng'at ma iye ma nyalo bedo gi gombo ma ok owinjore kendo kuom mano otim akwede.

1 Jokorintho

Ne joma pok okendo (ma pok okendo, ma chi liel kendo ma oketho kend):

- a. Dichuo ka dichuo onego obed gi chiege owuon kendo dhako ka dhako onego obed gi chwore owuon (kaka ne owach e chakruok ok ber ka dichuo obed kende).
- b. Jomachuwo kod mon onego okendre mondo kik gibed gi tim ma ok owinjore mag nindruok.
- c. En gimaber mondo ng'ato okendo moloyo wang' gi gombo. Joma oketho kendgi nigi gombo maromre kata nyalo bedo ni gombo madongo mag nindruok moloyo joma pok okendo. Omiyo, nyalo bedo matek geng'o gombogi mag nindruok moloyo joma pok okendo.

Ne joma okendo:

- a. Okidwar ng'ado kend ma onge oboke mar kenya kata kenya gi oboke mar kenya nikech giduto giketho singruok mar kenya.
- b. Okidwar chopo gombo mag nindruok mag jaoda kata jaoda .

- c. Dichuo kod chiege nyalo pogore kuom winjuok ma gin-go mondo gitim lamo kod kech. Kinde mar pogruok nyaka bed matin ahinya mondo kik giyud tem mar tim ma ok owinjore mag nindruok.
- d. Ka ng'ato ok oyie loso winjuok bang' bedo mopogore gi jaoda kata jaoda ma nigi yie, mano ketho singruok mar kenya.
- e. Jokristo onego odong' e osiepgi mar kend gi jaoda ma ok en Jakristo ma oyie timo kamano.
- f. Jakristo ok onego oluw singruok mar kendgi ka jaoda ma ok en Jakristo oweyo kata oweyo chiege kata chwore. Singruok mar kenya okethore kendo kuom yiero, ting' mag singruok ok chopo.

Ka ng'ato odonjo e winjuok mar singruok makende, nyaka ogol winjuok mamoko duto ma chalre, kaka:

- a. kenya gi jaoda kata jaoda e yor ringruok
- b. bedo dhako mar Kristo e yo mar roho .

Ka ng'ato ok otimo gik ma singruok dwaro kata bedo ma ok owinjore gi singruok, mano en tim mar terruok, kaka:

1. E winjuok mar kenya .
  - a. tudruok mar nindruok gi ng'at ma ok en jaoda
  - b. kwedo loso winjuok bang' pogruok
  - c. ng'ato ok chopo ting' mare e kenya kendo/kata kwedo donjo e winjuok mar nindruok kod mar osiep
  - d. weyo
2. E winjuok mar roho .
  - a. kwedo Nyasaye kuom lamo, bedo gi winjuok mar roho gi, nyiseche ma miriambo (kaka, tipo ma miriambo, tipo mag tipo, pesa, mor)
  - b. kwedo bedo e winjuok mar singruok gi Nyasaye chopo gombo mag Nyasaye mag roho mag lendo, gero, kod timo timbe mabeyo ka pod en ng'at ma nigi yie kendo dongo e kido mar Nyasaye.
  - c. kwedo loko chuny kendo loso winjuok bang' pogruok

Ng'uono mar richo mar ketho singruok, tim terruok, dwaro:

- a. ng'eyo richo
- b. weyo tim moro amora mar richo
- c. loko chuny²⁸kuom lokore kowuok e ngima mar richo .
- d. gombo mar yudo weche
- e. manyo ng'uono

Onge kiawa ni Nyasaye osin gi ketho singruok ma oting'o singruok mar kenya – bedo maonge adier. Bedo gi yie en achiel kuom kido mag Nyasaye owuon. E Chik mar Musa, kenya ne oyiego bang' ketho kend. Bende, Kristo ne ong'eyo ni kenya ne okethore kuom ketho kend kendo ni ok en kendo ni ng'ato okendo kendo bang' kenya, ne en e chal mar kenya.

Kar tieko

Jokristo nyalo timo richo kaka onyis gi .

- a) Simon (Tich Joote 2),
- b) Owete ma Jakorintho (1 Jokorintho 2);
- c) Jo-Efeso ma ne owachi ni giwe miriambo (Jo-Efeso 4:20)

---

²⁸ Not winjo mana ma ng'ato winjo; ok en gi bedo maonge adier mar chuny kod gik ma ng'ato winjo. Oken lokruok mayot ma timore e piny ma ng'ato nigo. En lokruok mopogore opogore mar gik ma rieko ketoe pach; oting'o gi ng'wech mar gombo; e yo machiek, en lokruok maduong' ahinya e chuny ng'ato"(Oboke mar 18, sula mar 66, ma ne oting'o e buk mar 3 dwe mar achiel higa mar 2012)

d) Ketho singruok kuom ketho kend.

Tiyo gi terruok, ketho singruok mar kenya mar ng'ato oriwo:

- a) Tudruok mar nindruok gi ng'at ma ok en jaoda;
- b) Gombo kata gombo ng'ato kuom ng'ato;
- c) Kwedo chopo tudruok mag ringruok kata mag nindruok e kind kenya;
- d) Weyo, oro kata ketho kend gi jaoda ma nigi yie

Kinde duto ma kenya timore, richo nitie - singruok mar kenya oseketore (1 Jokorintho 7:10-14; Matayo 5:31; Matayo 19:8, 9). Owete gi nyimine ma Jokristo, ok mana jotelo kende, onego omi joma ni e yo mar ketho kend kata ma oseket kend "gi horuok, gi ng'uono kendo gi ng'wono" (Jo-Rumi 2:4) kendo gijiwgi mondo ging'e kido mar timbegi mag richo.

Nenore ni onge gimomiyo e ndiko ni paro mar "dak e richo" en duoko mar kenya kendo bang' chiwo oboke mar kenya. Biblia ok nenre ni onyiso ni ketho singruok mar kenya en chal mar richo ma dhi nyime ma inyalo loso mana kuom timo richo mar kenya (ketho singruok en gima Nyasaye osin go – Malaki 2:14) kendo kendo kendo ng'at ma ne okendo (ma ok owinjore ahinya e singruok machon ka ng'at ma ne okendo ne ok okendore kendo). Nenore ni Muma ok keto pogruok moro amora e kind chal mar kenya ma ok owinjore gi Ndiko kata chal mar kenya kendo. Omiyo, tim mar ketho kend kata kendo bang'e en tim mar ketho kend, to ok en chal mar ketho kend kata kendo kendo. Kuom dwaro mar ler mar ndiko mar ringruok mar Kristo, nyithind Nyasaye ok nyal rito richo mag nindruok mopogore gi jomoko.²⁹

Ka ng'at ma oseketore winjuok mar kenya ok oyie gi richo mare kendo ng'eyo mare mar roho ok nyal ng'ado nyaka e rang'iny mar loko chunye, yo kende ma odong' en "chiwo ng'at ma kamano ne Satan mondo oketh ringrene, mondo chunye oyud warruok e odiechieng' mar Ruoth Yesu" (NASU:5). Kapo ni timno obedo ma dwarore, Jokristo ok onego oriwre gi .³⁰ kodgi mana kaka giyie gi timbegi mag richo. En kamano bende kuom richo mag ng'anjo, lamo tipo ma ok ler (gimoro amora ma duong' moloyo Nyasaye), ng'anjo, madho kong'o kata richo mag nindruok, kaka en adier kuom richo mag nindruok (1 Jokorintho 5:11). Timo richo gi gombo mar manyo ng'uono bang' timo richo en paro ma ni machiegni gi, ka ok kamano, richo ma ok nyal ng'uono .

Nyakonchiel, ka giseloko chunyi kuom richo mar kenya, giseduogo ir Nyasaye kendo giloso wachno kode, onego orwakgi e riwruok chuth mana kaka Jakristo moro amora ma ng'anjo ma ne otimo richo moro amora kendo ma ne oseduokore ir Nyasaye. Giduogo kaka jatich ma osewene richogi e winjuok mowinjore gi Nyasaye. Kaka giseloso winjuokgi gi Nyasaye, to wan kaka Ringruok mar Kristo nyaka wawenegi richogi kendo kik wadhi nyime gi ng'adonegi bura kuom gigo ma watimo. Jokristo duto onego obed gi mor nikech ng'at ma ne olalo oseduoko kendo osebedo kendo e winjuok gi Nyasaye kod ji duto ma ni e Kristo.

Nenore ni onge ranyisi mag Muma mag riwruok kata bedo gi ng'iyo, onge grup achiel ma nyalo tiyo ne Nyasaye kod grup machielo ma ok oyiene tiyo. Mondo oganda ma Jokristo kata jotelo maggi ogeng' ng'ato tiyo ne Nyasaye, mano dhi ataro gi puonj mag Kristo ni nyithinde duto gin jotich kod jodolo ma biro tiyone. Jokristo kod/kata jotelo maggi timo richo sama gidwaro ni ng'ato oketho chik Nyasaye mar bedo jatich. Jokristo duto gin jotich ma nigi tije mopogore opogore ma nyaka gitim. Gibedo e Kristo kata giwuok kuom Kristo, giwene kata ok giwenegi kata gin e lero kata e mudho. Wan duto wan joketho ma osewene richogi. Jogo duto ma ni e Kristo gin e winjuok gi Nyasaye kod nyithinde ma dhano ok nyal geng'o. Gini e winjuokno kuom ng'uono mar Nyasaye nikech gisebedo ka gin gi richo margi giwegi kendo giselosogi gi remb Kristo. Bende nyaka wawe ne ji richogi. Nyasaye weyo ne ji kethogi kendo ka ok wawe ne ji kethogi, to watimo richo (1 Yohana 3:21-24). 32

²⁹Ne oloki kowuok e ndiko mar kenya kendo ma ne ondik tarik 1/2/1990

³⁰Neno Dwaro mar Nyasaye sula mar 14 mar Chiwo Chik, R. Dunn, dwe mar apar gi achiel 2014, Buk mar Biblia e mbui

Ng'uono

Dutojiwo chwo kod mon mondo okend mondo kik gibed gi tim ma ok owinjore mag nindruok. Kuom mano, kenya ok en richo. Nyasaye osin gi kenya kaka singruok okethore. En richo. Omiyo, en ang'o ma nyaka Jakristo ma nigi ketho mar ketho kend otim?

Mokwongo, richo duto inyalo weche mak mana jogo ma ok oyie mondo owene kata richo mar ketho Roho Maler. "Omiyo awachonu niya, richo moro amora kod weche ma ng'ato ng'ado ne Roho biro wenegi, to ng'at ma ng'ado bura marach ne Roho ok bi weyene. 12:31-32). Kinde duto ma Jokristo ong'eyo ni osetimo richo nyaka gilos chalg, kendo gilok chunygi, mondo gidok e winjruok mowinjore gi Nyasaye. Omiyo, nyaka bed ni nitie chike moko e Singruok Manyien e wi gima Jakristo nyaka tim mondo oyud weche mag richo ma otimo.

E winjruok mar kenya mar roho, Nyasaye kinde duto oyie weyo ne ji richogi kendo duokogi to ok kuom gimoro amora ma onego otimre. Joma timo richo nyaka duok maonge ng'at ma nyalo geng'ogi kuom loko ngimagi kendo manyo winjruok ma oseduokre. Kamano bende e winjruok mar kenya mar ng'ato e ringruok, onego otim kinda duto mondo odwoko winjruok mar kenya to ok kuom gik moko ma ng'ato onego otim.

Luka, ma ndiko paro kod chandruok mar ng'anjo ma Simon ne nigo, wacho ni e Tich Joote 8:20-23 "To Petro nowachone ni, 'Pesa mari otho kanyakla kodi, nikech ne iparo ni mich mar Nyasaye inyalo nyiew gi pesa! ka nyalo bedo ni paro ma ni e chunyi nyalo weyi richo, nikech aneno ni in gi ng'ol kendo ni in gi richo.'" Chunya Jakristono ne rach, opong' gi richo kendo ne dwaro weche mag ng'uono.

Paulo, ma ok omi weche mang'eny, nondiko e 1 Jo-Korinto kuom Jakristo moro ma ne odonjore e tim mar anjao. Ne okwedo matek ng'at ma ne otimo richono kod Jokristo ma ne oyiene timne mar anjao nikech ne ok gikawo okang' moro amora mar duoko owadgi ma ne otimo richono e winjruok mowinjore gi Nyasaye. En adier ni ne ok gineno tim mar anjao kaka richo kendo ma ne miyo gibedo mabor gi Nyasaye. Ne dwarore ni gilok chunygi kuom bedo ma ok gihero owadwano e chal mare mar richo.

E 2 Jokorintho 2:10 Paulo wacho ni ne oweyo ne owadgi ma ne otimo tim anjao. Owete ma Ja-Korinto noweyo timne mar anjao kendo noloko parone, nikech ne owachne Jokristo ma ne ni e kanisa ma Ja-Korinto e ndiko mar 7 ni "gijiwe, mondo kik ng'at ma kamano omuonjre gi kuyo mang'eny ahinya." En gima en adier ni owadwa moro ma Jakristo ne otimo richo, bang'e noloko chunye kendo ne owene richo kaka Paulo nonyiso Jokristo mamoko mondo ojiwe.

En ting' mar owete gi nyimine ma Jokristo mondo omi dwoko ma wuok e Muma mar penjo ma wacho ni, ang'o ma nyaka atim mondo ayud warruok kata mondo ayud weche mag richo. En gima nenore maler ni nyaka giwe timo richo, gilok chunygi' tiende en ni, gilokre chuth e kit ngimagi. Jokristo ma Efeso ne owachnegi ni "Omiyo, weyo miriambo ma wacho ni, 'Ng'ato ka ng'ato kuomu mondo owach adier gi jowetene,' nikech wan fuoni mag ringruok achiel. mondo obed gi gimoro ma onyalo miyo ng'at ma nigi dwaro" (Jo-Efeso 4:25-28). Nenore ni ne gin gi tim mar wuondo ji, kuo kendo kano mirima. Omiyo, mondo ng'ato owene richo, nyaka ogeng' tim mar timo richo.

Be weyo tim mar richo kelo weche mag ng'uono? Onge, nikech e 1 Johana 1:8-9 Johana ondiko ne Jokristo owacho ni "Ka wawacho ni onge richo ma wan-go, to wawuondore wawegi, kendo adier ok ni e chunywa.

Owinjore obed maler ni Jakristo nyaka ong'e richo mare nikech ka ng'ato ok ong'eyo, ere kaka ginyalo weyo, ng'ado bura, .³¹ng'uono kendo ilok chunyi.

---

³¹Kuong'ruok en gima duong' molooyo wacho ni "Akwayo ng'uono." Wachno kata obedo ni en wach ma ng'ato owacho gi dhok kata ma owuok e chunya ng'ato ma iye, nyaka bed ni owuok e chunya ma owinjo marach ma ong'eyo chal mare mar

Mondo ng'ato obed thuolo kuom ng'ado bura mar richo, paro mare (ng'at ma iye, chuny, paro, diere mar winjo kata riek) nyaka bed gi gombo mar bedo ma mor ne Nyasaye kuom weyo timo richogi kendo loko kit ngimagi mondo gibed gi ngima makare. Ng'ato bende nyaka ng'ad bura, kata oyie richo mare ne Nyasaye kod ne ng'at ma ne otimone richo. Lamo e yo ma Jokristo nyalo nyisogo Nyasaye ni ok gin jo adier kendo ni gidwaro dok e riwruok mare.

Mano tiyo kuom jogo duto ma ni e Kristo ma gin e tim mar timo richo ma oting'o — tim mar anjao, kuo, miriambo, mirima, nek, ng'anjo, ng'anjo, ng'anjo, ng'anjo, ng'anjo, ng'anjo ne nyithindo, keny, madho kong'o kata richo moro amora. Nikech "Omiyo awachonu niya, richo moro amora kod weche ma ng'ato owacho biro wenegi, to ng'ato ma wacho ni Roho ok bi wenegi."